



УДК 336.22:338.2

Цимбалюк І.О.*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та оподаткування
Східноєвропейського національного університету***Лущик В.Д.***студентка
Східноєвропейського національного університету*

ІНСТРУМЕНТИ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню проблем енергозбереження в Україні та вдосконаленню інструментів податкового стимулювання залучення інвестицій у цей процес. Визначені можливі джерела інвестиційних ресурсів для забезпечення процесу енергозбереження в Україні та розглянуті подальші перспективи їх використання. Проаналізовано низку існуючих податкових пільг щодо запровадження енергозберігаючих технологій та обґрунтовано необхідність подальшого вдосконалення шляхом їх спрямування на залучення коштів населення у здійснення енергозберігаючих заходів.

Ключові слова: енергозбереження, інвестиції у енергозбереження, податкове стимулювання енергозбереження, податкові пільги.

Цимбалюк І.А., Лущик В.Д. ИНСТРУМЕНТЫ НАЛОГОВОГО СТИМУЛИРОВАНИЯ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНВЕСТИЦИЙ В ЭНЕРГОСБЕРЕЖЕНИЕ В УКРАИНЕ

Статья посвящена исследованию проблем энергосбережения в Украине и совершенствованию инструментов налогового стимулирования привлечения инвестиций в этот процесс. Определены возможные источники инвестиционных ресурсов для обеспечения процесса энергосбережения в Украине и рассмотрены последующие перспективы их использования. Проанализирован ряд существующих налоговых льгот относительно внедрения энергосберегающих технологий и обоснована необходимость последующего совершенствования путем их направления на привлечение средств населения в осуществление энергосберегающих мероприятий.

Ключевые слова: энергосбережение, инвестиции в энергосбережение, налоговое стимулирование энергосбережения, налоговые льготы.

Tsybaliuk I.A. Lushchik V.D. INSTRUMENTS OF TAX STIMULATING INVESTMENT IN ENERGYSAVING IN UKRAINE

The article is devoted to research of problems of energysaving in Ukraine and perfection of instruments of tax stimulation of bringing in of investments in this process. Certain possible sources of investment resources for providing of process of energysaving in Ukraine and the considered subsequent prospects of their use. Analyzed a number of existing tax incentives in relation to introduction of energysaving technologies and substantiates the necessity of further improvement through their focus on raising funds of population in the implementation of energy saving measures.

Keywords: energysaving, investments in energysaving, tax stimulation of energysaving, taxes incentives.

Постановка проблеми. В умовах складної економічної ситуації та енергетичної кризи особливо гостро постає питання пошуку додаткових джерел фінансових ресурсів для реалізації енергозберігаючих заходів та удосконалення існуючих механізмів стимулювання інвестиційних процесів у сфері енергозбереження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблем енергозбереженням займалися багато відомих вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів. Зокрема, у роботах О.С. Білик, Р.В. Севастьянова [1; 2] розглянуті питання впровадження енергозбереження на промислових підприємствах, запропоновано напрями підвищення рівня їх енергетичної ефективності. У сфері житлово-комунального господарства механізми активізації інвестиційної привабливості енергозбереження досліджували В.А. Маляренко, В.І. Тітяєв, Н.С. Гетало [3; 4]. Проблема та обґрунтування напрямків підвищення енергоефективності економіки в цілому України присвячені праці І.М. Сотник, К.О. Охименка, Є.О. Сидоренка [5]. Проте більшість із науковців розглядали лише теоретичні аспекти поняття «енергозбереження», не торкаючись доцільності інвестування держави в енергозберігаючі технології. Недостатньо дослідженим залишається питання вдосконалення податкових інструментів стимулювання інвестицій та залучення фінансових ресурсів населення у енергозбереження, що обумовлює актуальність та своєчасність обраної проблематики.

Постановка завдання. Завданням дослідження є аналіз існуючих інструментів податкового стимулювання залучення інвестицій у енергозбереження в Україні задля обґрунтування пропозицій активізації цих процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні процес енергозбереження почався із прийняття низки законодавчих актів Верховної Ради України та постанов Кабінету міністрів України у сфері енергозбереження. Зокрема, були прийняті закони України «Про енергозбереження», «Про енергетику», «Про енергопостачання», постанови «Про порядок переведення підприємств на резервні види палива», «Про затвердження Державної цільової економічної програми енергоефективності на 2010–2015 роки», проте особливо позитивних результатів від їх впровадження відчутно не було [6]. І на сьогодні дана проблема не втрачає своєї гостроти та актуальності. Запаси енергетичних ресурсів вичерпуються, ціна на них постійно зростає, до того ж нестабільність політичної ситуації у світі змушує шукати нові джерела енергії та ефективно використовувати наявні.

Розглядаючи структуру енергоспоживання в Україні, варто зауважити, що основна частка належить викопним видам палива (нафта 1%; природний газ 34%; кам'яне вугілля 35,7%), за якими слідує ядерна енергія (18,8%) і електроенергія, вироблена ГЕС (1,2%), тоді як використання відновлюваних видів енергії все ще незначне та не перевищує 1% (рис. 1).



Рис. 1. Структура енергоспоживання в Україні за 2013 рік

Побудовано автором за даними [7]

Загалом у нашій державі споживання енергії з первинних джерел у значній мірі залежить від імпорту енергоносіїв для забезпечення енергетичних потреб країни.

Індикатором ефективності економіки, що визначає обсяги споживання енергоресурсів для задоволення енергетичних виробничих і невиробничих потреб країни на одиницю валового внутрішнього продукту (ВВП), є показник енергоємності ВВП.

Так, згідно з даними Держенергоефективності, у 2013 році на одну гривню виготовленої в Україні продукції було витрачено 0,613 кілограми умовного палива, що на 3,5% менше, ніж у 2008 році (рис. 2).

Десятиліття тому енергоємність ВВП складала 0,82 кілограми, п'ять років тому – 0,635, 2012 року – 0,621 кілограми умовного палива на гривню продукції. Починаючи з 2009 року динаміка підвищення енергоефективності погіршилася, але все ж таки позитивна тенденція зберігається, хоча й темпи скорочення енерговитрат значно сповільнилися [8].

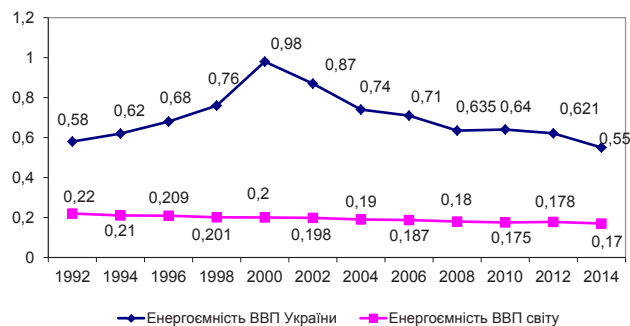


Рис. 2. Динаміка енергоємності ВВП України та світу, базовий сценарій

Побудовано автором на основі [8; 9]

Незважаючи на те що упродовж 2008–2013 рр. енергоємність виготовленої продукції знизилася на 3,5%, Україна аж у 3,8 рази енергоємніша, ніж її 28 сусідніх держав – членів Європейського Союзу. Крім того, наша держава має одну із найбільших енергоємностей, а тому – найнижчу енергоефективність, порівняно з іншими розвиненими регіонами Азії та країнами СНД (рис. 2).

Відповідно до прогнозу розвитку енергетики світу до 2040 року для України характерними тенденціями є:

– досить швидке скорочення населення – з 46 млн осіб у 2010 році до 37 млн осіб у 2040 році за оцінками ООН;

– середньорічні темпи зростання української економіки після кризового падіння 2012–2015 років вийдуть після 2016 року на рівень 2,3% на рік на період до 2040 року;

– зменшення абсолютних обсягів споживання первинної енергії на 15% 1992–2040 рр. [10].

Отже, підвищення енергоефективності дало б великі економічні вигоди для України як на рівні галузі, так і на місцевому та національному рівнях. Разом з тим запровадження енергозберігаючих технологій, спрямованих на підвищення енергоефективності в країні, потребує значних інвестиційних вкладень та загострює питання пошуку джерел фінансових ресурсів в умовах існуючої на сьогодні в Україні нестабільної економічної ситуації.

Процес інвестування у енергозбереження може здійснюватися із залученням коштів як від внутрішніх, так і від зовнішніх суб'єктів підприємництва, які здійснюватимуть вкладення в енергозбереження коштів з метою отримання прибутку, або ж досягнення соціального ефекту. Залучення іноземних інвестицій в економіку країни сприятиме збільшенню кількості робочих місць, оновленню технологій виробництва та технологічного обладнання, стимулюватиме розвиток економіки країни в цілому. Згідно з оцінкою інвестиційної привабливості України, що проводиться Європейською Бізнес Асоціацією і ґрунтується на регулярному моніторингу бізнес-клімату першими особами компаній – членів Асоціації, індекс інвестиційної привабливості станом на кінець третього кварталу 2014 року становить 2,65 (максимальна оцінка 5) [11], що свідчить про досить низький рейтинг нашої країни. Отже, при всіх перевагах інвестування в Україну негативні фактори все ж переважають та зменшують приток інвестицій до країни, що змушує шукати додаткові внутрішні джерела ресурсів для здійснення інвестицій у енергозбереження.

Відповідно до 12 статті Закону України «Про енергозбереження», джерелами фінансування заходів щодо ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів є власні та позикові кошти підприємств, установ і організацій, Державний бюджет України, місцеві бюджети, а також інші джерела [12].

Таким чином, для здійснення інвестиційного процесу у сфері енергозбереження необхідні кошти можна залучати з трьох напрямів, залежно від суб'єктів інвестування (див. рис. 3).

Кожен із наведених суб'єктів інвестування має свої обмеження щодо можливості здійснення інвестицій, що обумовлене як економічною ситуацією в державі, так і специфікою ведення діяльності, мотиваційними аспектами реалізації інвестицій. Детально розглянемо можливості кожного із потенційних учасників інвестиційного процесу щодо реалізації енергозберігаючих заходів.

Так, залучення державних коштів можливе лише за умови наявності вільних коштів, які спрямовуватимуться для реалізації інвестиційних проектів, або ж збільшення державних видатків на енергозберігаючі заходи та на розробку нових інвестиційних програм. Зважаючи на нестабільну політичну ситуацію, економічну кризу в країні, дефіцит бюджету, який за даними Міністерства фінансів у 2013 р. становив 4,5% від ВВП (при нормі 3%), а також збільшення державного боргу до рівня 40,1% від ВВП станом на

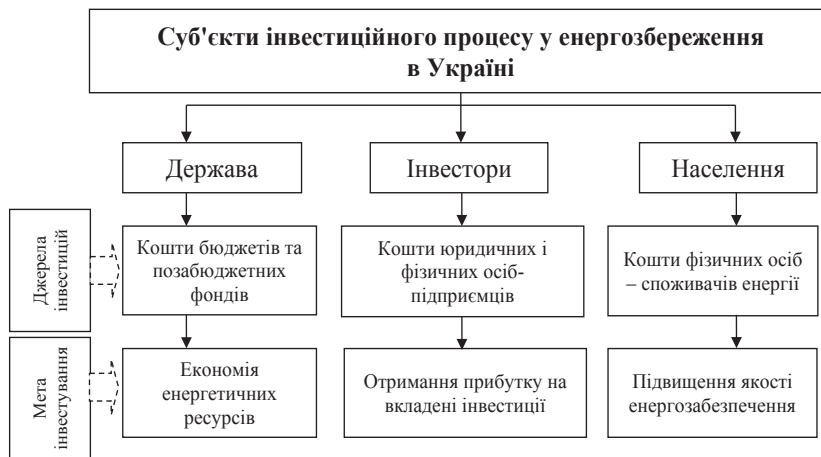


Рис. 3. Суб'єкти інвестиційного процесу у енергозбереженні в Україні

Розроблено автором

01.01.2014 (при нормі 35%) [13], можна стверджувати, що вільні кошти в держави відсутні, а всі мобілізовані гроші ресурси спрямовуються на виконання захищених статей бюджету (соціальних виплат, виплата зарплат державним службовцям і т.д.), та підтримку економічної стабільності.

Для стимулювання залучення інвестицій у енергозберігаючі технології законодавством передбачено ряд пільг із основних бюджетоутворюючих податків, що діють в Україні. Так, щодо податку на прибуток підприємств, відповідно до п. 1 ст. 158 Розділу III Податкового кодексу звільняється від оподаткування 80 відсотків прибутку підприємств, отриманого від продажу на митній території України товарів власного виробництва за переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України [14]:

- 1) устаткування, що працює на відновлюваних джерелах енергії;
- 2) матеріали, сировина, устаткування та комплектуючі, які будуть використовуватися у виробництві енергії з відновлюваних джерел енергії;
- 3) енергоефективне обладнання і матеріали, виробі, експлуатація яких забезпечує економію та раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів;
- 4) засоби вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів;
- 5) устаткування для виробництва альтернативних видів палива.

Податковим кодексом (п. 2 стаття 152) передбачено також звільнення від оподаткування 50 відсотків прибутку, отриманого від здійснення енергоефективних заходів та реалізації енергоефективних проектів підприємств, що включені до Державного реєстру підприємств, установ, організацій, які здійснюють розроблення, впровадження та використання енергоефективних заходів та енергоефективних проектів.

Серед операцій, що звільняються від оподаткування ПДВ у п. 16 ст. 197 Податкового кодексу передбачено операції із ввезення на митну територію України:

- 1) устаткування, яке працює на відновлюваних джерелах енергії;
- 2) матеріалів, сировини, устаткування та комплектуючих, які будуть використовуватися у виробництві альтернативних видів палива або виробництві енергії з відновлюваних джерел енергії;
- 3) енергозберігаючого обладнання і матеріалів, виробів, експлуатація яких забезпечує економію та

раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів;

4) засоби вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів.

Податковим кодексом передбачено пільга і щодо земельного податку, згідно з якою за ділянки (в межах та за межами населених пунктів), надані для розміщення об'єктів енергетики, які виробляють електричну енергію з відновлюваних джерел енергії, податок справляється у розмірі 25 відсотків його суми (п. 6 ст. 276 ПКУ).

Щодо мита, сплата якого регулюється також і Митним кодексом (п. 14 ст. 282) звільняється від оподаткування устаткування, яке працює на відновлюваних джерелах енергії, енергозберігаюче обладнання і матеріали, засоби вимірювання,

контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, обладнання та матеріали для виробництва альтернативних видів палива або для виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії за умови, що ці товари застосовуються платником податків для власного виробництва та якщо ідентичні товари з аналогічними якісними показниками не виробляються в Україні [15].

Разом з тим дані заходи не дають відчутного позитивного та стимулюючого ефекту. Спрямовані на використання юридичними особами і суб'єктами підприємницької діяльності вони не забезпечують достатніх результатів щодо активізації процесів енергозбереження серед них.

Третім і найбільш доступним джерелом отримання коштів (оскільки в держави відсутні вільні кошти для здійснення будь-яких інвестиційних вкладень, а інвестори (суб'єкти підприємницької діяльності) зменшують свої вкладення в країну у зв'язку з непрозорим процесом виробництва та недосконалим чинним законодавством) для здійснення вкладень в енергозбереження залишаються кошти населення країни.

За реалій сучасності та назриваючої енергетичної кризи в країні посилюються процеси зовнішнього утеплення приватних та багатоквартирних житлових будинків власними коштами населення. Завданням держави при цьому є стимулювання та податкова підтримка залучення коштів населення у процеси енергозбереження та теплоізоляцію будівель, що матиме позитивний ефект зменшення витрат енергоресурсів у житлово-комунальному секторі економіки.

Висновки з проведеного дослідження. На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Метою впровадження енергозбереження є регулювання відносин між юридичними та фізичними особами з приводу раціонального та ефективного використання енергетичних ресурсів та технологій. У чинному законодавстві визначено поняття, принципи та цілі енергозбереження, передбачено ряд економічних заходів, які сприяють енергозбереженню.

2. Розглядаючи структуру енергоспоживання в Україні, варто зауважити, що основна частка належить викопним видам палива (нафта 1%; природний газ 34%; кам'яне вугілля 35,7%), за якими слідує ядерна енергія (18,8%) і електроенергія, вироблена ГЕС (1,2%), у той час, як використання відновлюва-

них видів енергії все ще незначне та не перевищує 1%. Структура енергоспоживання значно завантажує вітчизняну економіку (оскільки значна частка ресурсів імпортується, що може спричинити загрозу енергобезпеці країни), а також негативно впливає на навколишнє середовище.

3. Енергоємність ВВП в Україні залишається значно вищою, ніж в економічно розвинених державах, що є наслідком використання застарілої техніки та обладнання, повільного впровадження енергозберігаючих технологій.

4. У процесі енергозбереження роль держави не обмежується лише прямим фінансуванням відповідних цільових програм та заходів, спрямованих на впровадження ресурсозберігаючих технологій. Суттєве значення при цьому може відігравати використання прямих та непрямих інструментів впливу на споживачів енергоресурсів та потенційних інвесторів, серед яких варто виділити податкове стимулювання.

Вітчизняним податковим та митним законодавством передбачено ряд пільг щодо податку на прибуток, ПДВ та мита по операціях, що сприяють запровадженню енергозберігаючих технологій в Україні. Однак відчутного позитивного та стимулюючого ефекту вони не приносять.

5. Недостатність існуючих державних заходів, які стимулюють використання та впровадження енергозберігаючих технологій, змушує шукати нові джерела інвестицій, зокрема перспективним напрямом на сьогодні лишається податкове стимулювання залучення коштів населення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Білик О.С. Впровадження енергозбереження на промислових підприємствах України як засіб формування еколого-інноваційних промислових підприємств / О.С. Білик // Держава та регіони. – Серія: Економіка та підприємництво. – 2013. – № 1(70). – С. 96-100.
- Севастьянов Р.В. Проблеми та перспективи енергозбереження на промислових підприємствах / Р.В. Севастьянов // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – Вип. 1. – Т. 2. – 2013. – С. 107-109.
- Маляренко В.А. Енергозбереження – пріоритетний напрямок розвитку і вдосконалення комунальної енергетики / В.А. Маляренко // Интегрированные технологии и энергосбережение. – 2006. – № 3. – С. 19-30.
- Тітяєв В.І. Механізм активізації інвестиційної привабливості енергозбереження у житлово-комунальній сфері / В.І. Тітяєв, Н.С. Гетало // Комунальне господарство міст : науково-технічний збірник. – Серія: Економічні науки. – Вип. 106. – 2012. – С. 111-123.
- Сотник І.М. Проблеми та напрямки підвищення енергоефективності економіки України / І.М. Сотник, К.О. Охименко, Є.О. Сидоренко // Механізм регулювання економіки. – 2010. – № 4. – С. 214-218.
- Короткий огляд законодавства щодо розвитку політики у сфері Рационального використання енергії в Україні [Електронний ресурс] / Європейсько-українське енергетичне агентство. – 2012. – 24 с. – Режим доступу : http://www.svb.org.ua/sites/default/files/policy_paper_final.pdf.
- Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukr-stat.gov.ua.
- Княжанський В. Енергоємність української економіки зменшується [Електронний ресурс] / В. Княжанський // Газета «День». – 2014. – № 24. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/ekonomika/energoiemnist-ukrayinskoji-ekonomiki-zmenshuetsya>.
- Прогноз развития энергетики мира и России до 2040 года [Электронный ресурс] / Архипов Н.А., Галкина А.А., Геллер Е.И. и др. под руководством Макарова А.А., Григор'єва Л.М. – М. : Институт энергетических исследований РАН Аналитический центр при Правительстве РФ, 2013. – Режим доступа : <http://www.eriras.ru/files/prognoz-2040.pdf>.
- Мітрова Т. Як довго Україна залишатиметься енергозалежною [Електронний ресурс] / Т. Мітрова // Forbes Україна. – 2014. – Режим доступу : <http://forbes.ua/ua/opinions/1370238-yak-dovgo-ukrayina-zalishatimetsya-energozaleznoyu>.
- Індекс інвестиційної привабливості / Європейська Бізнес Асоціація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eba.com.ua/uk/about-eba/indices/investment-attractiveness-index>.
- Про енергозбереження: Закон України від 01.07.1994 № 74/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/74/94-vr>.
- Міністерство фінансів України : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/>.
- Податковий Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/nk/>.
- Митний Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/nk/>.